

Pohřby Germánů (Markomanů a Kvádů) na sídlišťích doby římské a doby stěhování národů

■ **Eduard DROBERJAR**
Univerzita Hradec Králové

Obdobně jako v jiných obdobích českomoravského nebo evropského pravěku a rané doby dějinné (Rulf 1996; Beilke – Voigt 2007), tak i v době římské se setkáváme s pohřby Germánů na sídlišťích. Výskyt rituálních nebo nerituálních kostrových pohřbů, event. nálezy částí lidských skeletů na sídlišťích je o to zajímavější, že dominantním pohřebním ritem po celou dobu římskou byl u polabských Germánů (Svébů), tedy i u Markomanů a Kvádů žárový způsob. Nejstarší kostrové hroby Svěbů známe od fáze B1a, ve větším počtu pak hlavně v období B1b–B1c a na konci doby římské (C2–C3). Kostrové hroby se na lokalitách vyskytují buď samostatně (izolovaně), a to jako bohaté (typů Lübsow, Leuna – Haßleben – Gommern, event. jiné) nebo standardně vybavené, ve skupinách nebo na žárových pohřebištích – např. Mikulov, Abrahám, Sládkovičovo (Lichardus 1984; Krekovič 1996; Peška – Tejral edd. 2002; Droberjar 2006, 650–652; tjž 2007; Bemmman – Voß 2007). Kostrové hroby se mohou ojediněle objevit i na sídlišťích z doby římské, ovšem v různých časových souvislostech, např. bohatý hrob v Berouně-Závodí z konce 4. století na sídlišťi ze starší doby římské (Břicháček 1981; Břicháček – Košnar 1998). Kromě kostrových hrobů jsou na lokalitách z doby římské doloženy i pohřby často nerituální nebo se v sídlišťních objektech nacházejí části skeletů a fragmenty lidských kostí.

Comparable to other periods of Bohemian, Moravian or European prehistory and to early historic times Germanic burials are to be found within settlements. Occurrences of ritual or non-ritual skeleton graves, event. finds of parts of human skeletons within settlements are the more interesting, since incineration was the dominant burial rite of the Elbe – Germans (Suebi), i.e. of the Marcomani

and Quadi as well, in the whole of the Roman period. The oldest skeleton graves of the Suebi are known from phase B1a, a greater number then mainly from B1b–B1c and from the end of the Roman period (C2–C3). Skeleton graves occur either isolated, rich ones (types Lübsow, Leuna – Haßleben – Gommern, event. others) or with standard equipment, in groups or within grave fields (e.g. Mikulov, Abrahám, Sládkovičovo). Besides skeleton graves non-ritual burials are to be found on sites from the Roman period, or skeletal parts and fragments of human bones in settlement objects.

Klíčová slova / Keywords: Pohřby na sídlišťích – Germáni – doba římská a doba stěhování národů – Česká republika, Slovensko a Rakousko / Burials at the settlements – Germanic peoples – Roman Empire period and Migration period – Czech Republic, Slovakia and Austria

Pohřby na sídlišťích v době římské

- **1. Branč (SK), jáma 1** (datování: B2–C1): lidská kostra; jáma 155: pohřeb muže s hlavou koně (Kolník – Varsík – Vladár 2007, 338, tab. X:1–2), **obr. 3**
- **2. Dobroměřice (CZ/Čechy), obj. 13/67** – chata (datování: B2): dva pohřby (dítě a mladý muž) + pohřeb psa (Koutecký 2006, 30, 34–35, tab. 8, 9, 10:11–12), **obr. 1**
- **3. Drnovice (CZ/Morava), jáma** (datování: C1): pohrozená kostra (Šedo 2000b)

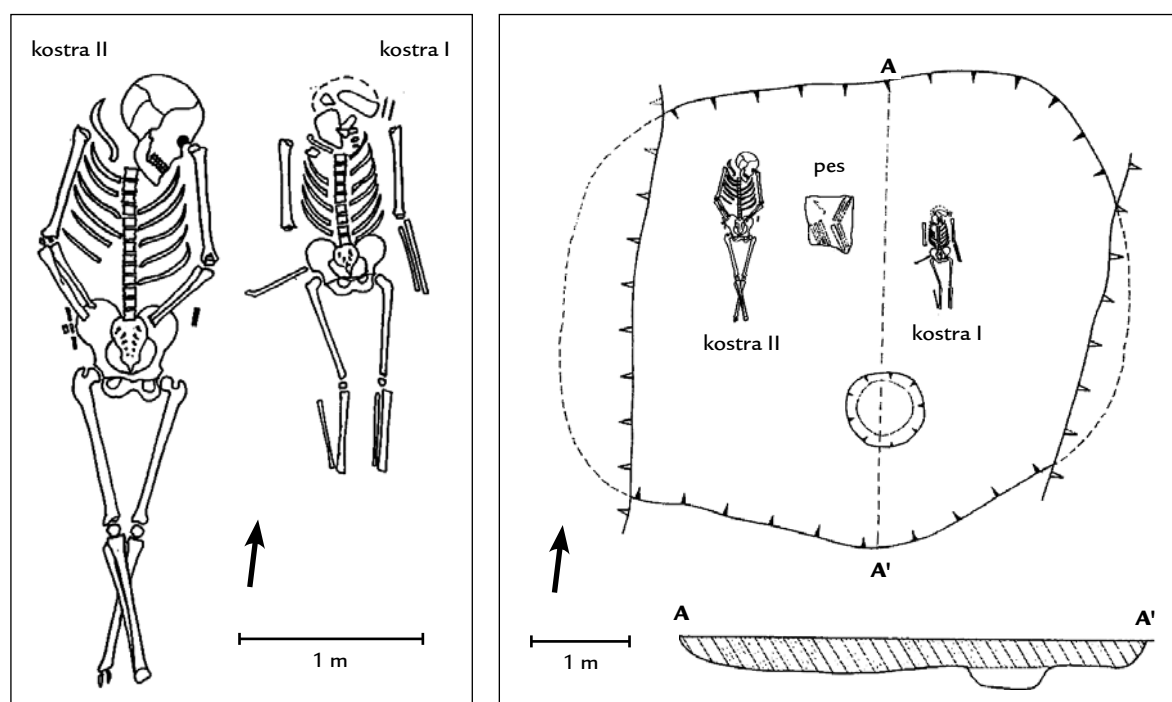
■ **OB. 3.** Branč. Pohřby v sídlišťních jámách z doby římské (podle Kolník – Varsík – Vladár 2007).

- **4. Heroltice** (CZ/Morava), jáma 4/88 (datování: B2): pohřeb dospělého jedince na zádech (*Rumianová – Šedo 1993*)
- **5. Kladno-Vrapice** (CZ/Čechy), chata (datování: doba římská): zlomky lebky (*Cvrková 1978*)
- **6. Komořany** (CZ/Morava), chata Z-3 (datování: B2): fragmenty lebky (*Droberjar 1997, 185*)
- **7. Lipová-Ondrochov** (SK), obj. 86 – jáma (datování: B2-C1): v horní části objektu kostra a pod ní kostra srnce; obj. 88a (jáma, 2. století): lidská kostra (*Kolník 1962, 391, obr. 124; Bilecká 2010*)
- **8. Mlékojedy** (CZ/Čechy), 3 objekty (datování: A): kosti dětí/infans (*Peške 1994, 306*)
- **9. Soběsuky III** (CZ/Čechy), jáma 639/85 (datování: doba římská, mladší?): pohřeb na břiše s milodary – hřeben, přezka, nůž, šídlo, frag. spony (*Holodňák 2006, 300, obr. 157*)
- **10. Stradonice** (CZ/Čechy), jáma I (datování: A): zbytky kostry/kojenec (*Motyková – Šneidrová 1962, 141–142*)
- **11. Tuchomyšl** (CZ/Čechy), jáma (datování: doba římská): část kostry, nohy oddělené od trupu, většina kostí opálená (*Justová 1968, 86*)
- **12. Vážany nad Litavou** (CZ/Morava), obj. 21/92 (datování: B2b): rituální pohřeb dítěte v sídlištní jámě s milodary – 3 keramické nádoby, 5 „hracích“ kamenů a lastura (*Šedo 1997*)

Pohřby na sídlišťích v době stěhování národů

- **1. Brno-Obřany** (CZ/Morava), jáma (datování: D1): pohřby dvou dětí s milodary – keramika, skleněný pohár, přezka, spona ad. (*Jahn 1942; Tejral 1982, 44–48*), **obr. 2**
- **2. Ústí nad Labem-Trmice** (CZ/Čechy), obj. 92B (datování: D1): pohřeb dítěte s milodary – hřeben, zvonek ad. (*Reszczyńska 2008a; táž 2008b*), **obr. 2**
- **3. Smolín** (CZ/Morava), chata (datování: 5. stol.): pohozená dětská kostra v chatě (*Šedo 2000b, 53; Výzkumy 1993–1998, 225, obr. 158*)
- **4. Štúrovo** (SK), obj. F (datování: D1): dva pohřby (1× dítě/10–12 let, 1× mladý muž/15–20 let) s milodarem (?) – železný hák podobný klíči (*Kolník 1962, 363, 391, obr. 125; Beljak 2008, 29, 33–34, tab. 63:1*)
- **5. Wien-Aspern** (A), jáma (datování: D2): pohřeb dítěte (*Kastner – Mitscha – Märheim 1932, 205–207*)

Problematicke lidských pohřbů v sídlištních objektech doby římské a stěhování národů se na našem území v poslední době věnovala A. Reszczyńska (2008a; 2008b). Shromáždila celkem třináct lokalit (7 českých a 6 moravských) s doklady pohřbů Germánů. Převažují pohřby dětí, které byly pochovávány od počátků doby římské do počátku doby stěhování národů. U některých lokalit však nejsou podrobně zveřejněny údaje a nálezové okolnosti a proto také jejich datování a interpretace jsou tím

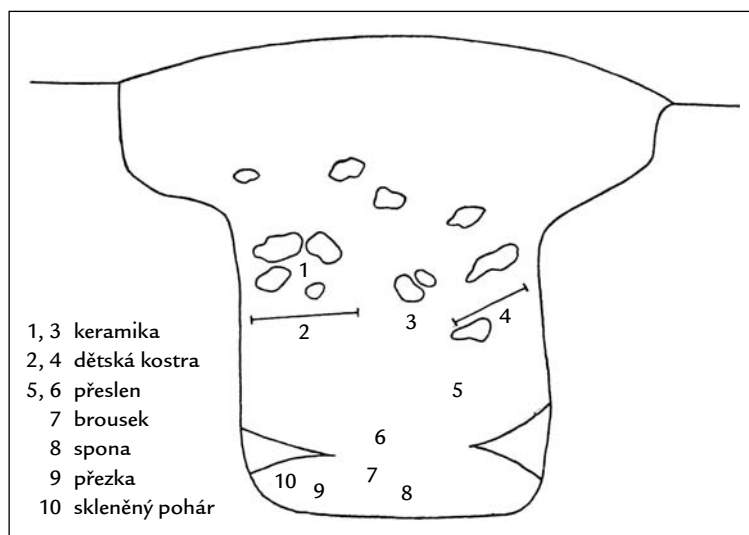
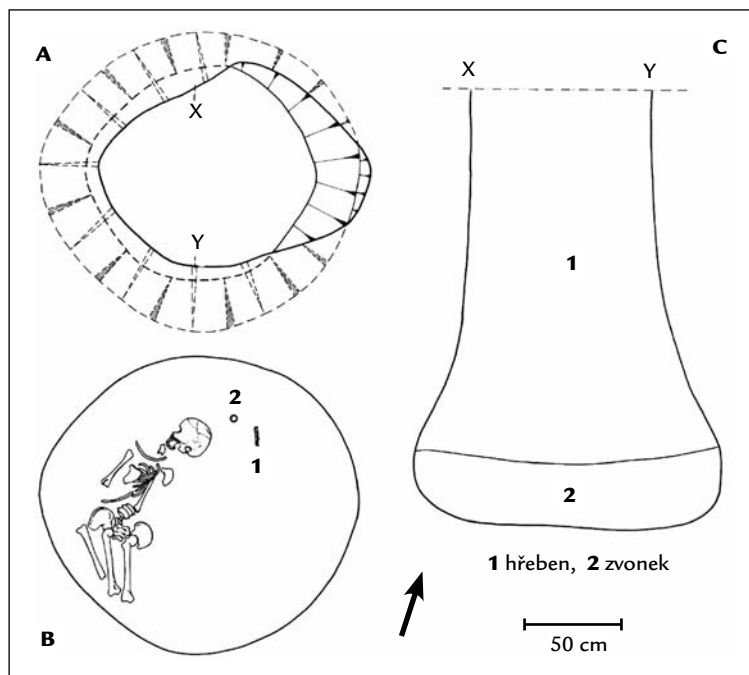
■ **OB. 1** Dobroměřice. Pohřeb dvou jedinců v chatě z doby římské (podle Koutecký 2006).

znesnadněny. Autorka poukazuje na rozdělení pohřbů na sídlišťích dle interpertace J. Rulfa (1996), který rozřídil pohřby na rituální (s milodary nebo pohřbívání podle pravidel dané kultury) a na nerituální (často neúplné nedeformované skelety). Pro dobu římskou je však obtížné stanovit rituální pohřbívání kostrové, protože jak už bylo uvedeno výše, dominoval ritus žárový.

Kostrové pohřby Svěbů, které se vyskytují v některých úsecích doby římské na hrobových lokalitách nejen v Čechách a na Moravě, ale také na jihozápadním Slovensku a v Dolním Rakousku, jsou dosti často rozličné (v natažené i ve skrčené poloze). Jediným kritériem pro stanovení rituálních pohřbů na sídlišťích, resp. v sídlišťních jámách je přítomnost milodary. Ta byla zjištěna na pěti lokalitách (Brno-Obřany, Soběsuky, Štúrovo, Ústí nad Labem-Trmice a Vážany nad Litavou). Kromě Soběsuk, kde antropologické výsledky nejsou známe a bohužel nebyly publikovány a blíže popsány jednotlivé milodary, patří zbylé čtyři pohřby dětem. Za milodary sloužily keramické (Brno-Obřany, Vážany nad Litavou) nebo skleněné nádoby (Brno-Obřany), hřebeny (Soběsuky, Ústí nad Labem-Trmice), spony a přezky (Brno-Obřany, Soběsuky), event. další předměty, tedy obdobné artefakty jako v klasických hrobech. Jako milodary mohla být použita zvířata (pes: Dobroměřice) nebo jejich části, např. hlavy koní (Heroltice a Branč). V tomto případě by se počet rituálních pohřbů zvýšil.

Pokud jde o datování těchto rituálních pohřbů, převažuje datace do pozdní doby římské až počátků doby stěhování národů (Brno-Obřany, Štúrovo a Ústí nad Labem-Trmice). V jednom případě lze pohřeb s neúplným skeletem datovat do pozdní fáze starší doby římské (Vážany nad Litavou). Ve fázi B2b známe několik kostrových hrobů, mužských i ženských: Lovosice, Praha-Řáblice, Praha-Libeň, Velké Přílepy, Mikulov – hr. K13 a K24 (Motýková – Šneidrová 1967, 28, Abb. 12, 16:7–9; Droberjar 2005; Droberjar – Vojtěchovská 2000). Jediný dětský hrob (Praha-Michle, 1937) patří do přechodného stupně B2/C1 (Droberjar, v tisku). Pro konec doby římské a počátek doby stěhování už disponujeme daleko větším souborem kostrových hrobů, navíc tento ritus se právě na přelomu 4. a 5. století začíná stále více prosazovat (Tejral 1982). Obě periody, pro které máme rituální pohřby na sídlišťích, současně představují zásadní historické zlomy nejen pro dějiny našeho území, ale celé Evropy (období těsně před nebo na samém začátku markomanských válek a počátky doby stěhování národů). Pravděpodobně v kontextu těchto neklidných dob lze spatřovat zvláštní způsob pohřbů na sídlišťích.

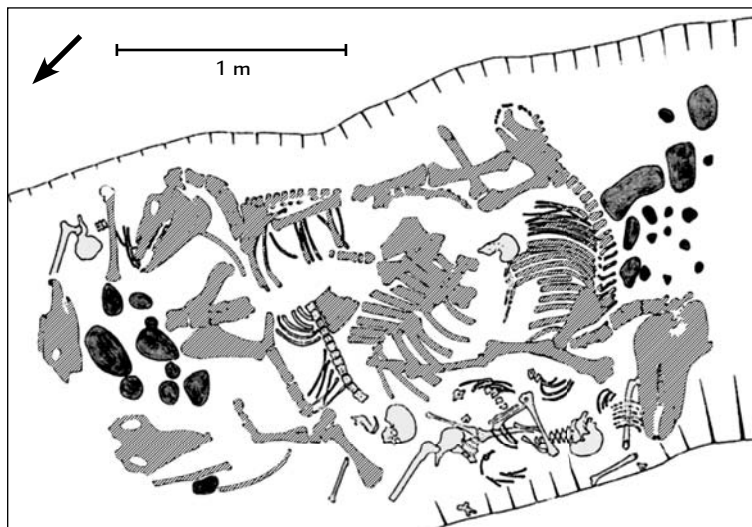
U ostatních uváděných lokalit lze spíše předpokládat nerituální pohřby, hlavně v různých jámách. Kostry často spočívaly v neanatomických nebo skrčených polohách, z čehož vyplývá, že do jam byla těla zemřelých jedinců nepietně vhazována. U jiných koster chybějí některé části nebo byly úmyslně poškozeny. Například v Tuchomyšly měl zemřelý

■ OBR. 2 Ústí nad Labem-Trmice (nahore) a Brno-Obřany (dole). Pohřby dětí v zásobních jámách z počátku doby stěhování národů (podle Reszczyńska 2008a a Jahn 1942).

(zemřelá?) nohy oddělené od trupu, proraženou lebku a většina kostí byla opálená. V Komořanech byla část lebky s řeznými stopami a je pravděpodobné, že celá lebka nebo její část prošla varem.

Z tohoto schématu se poněkud vymykají nálezy z Dobroměřic. Na dně současné chaty byli pohřbeni dva jedinci (dítě a mladý muž) a mezi nimi pes. Pokud k milodary nepatří pes, tak další nálezy (střepy keramických nádob), jako běžná součást výplně objektu, neznáme. Na lebce (pravá temenní kosti) staršího jedince byla zaznamenána prasklina, která podle antropologů mohla být způsobena dlouhým tupým předmětem a mohla také zapříčinit smrt. Rovněž se na základě studia lebek poukazuje na úzký genetický vztah obou jedinců – bratří? (Koutecký 2006, 39).

■ **OBR. 4** Mušov - Neurissen. Hromadný pohřeb Svěbů (sv. šedě) se zvířecími skelety (šrafovaně) v příkopu římského tábora (podle Bálek – Šedo 1998; Šedo 2000a).

Kromě pohřebišť a sídlišť, kde se nikoli často, ale spíše ojediněle kostrové hroby objevují, existují i jiné typy germánských lokalit s dochovalými lidskými skelety. Pro dobu římskou, resp. stěhování národů to jsou pohřby na atypických místech, jako např. jeskyně Sásová-Kaplnka a Sásová-Netopierska u východních Kvádů (Bárta – Pieta 1988, 42–43) nebo nedávno publikovaný pohřeb z lokality Brozany nad Ohří v severozápadních Čechách (Reszczyńska 2009). V profilu vysokého sprašového svahu byla objevena kostra staré ženy. Podle autorky publikace žena zřejmě zemřela v důsledku nějaké tragické události. U sebe v době úmrtí měla několik předmětů (hřeben, přesleny, jehlice a několik kovových fragmentů), patrně uložených v textilním nebo koženém sáčku, který vytvořil dutinu pod žebry skeletu. Podle prolomaného kostěnného hřebene lze pohřeb datovat do fáze B2b, tedy do období bezprostředně předcházejícímu markomanským válkám.

Do zvláštní kategorie náleží hromadné kostrové pohřby, které mohou být dokladem válečných událostí. Nejlepším příkladem tohoto spojení je

jihomoravská lokalita Mušov-Neurissen (Bálek, M. – Šedo, O. 1998; Šedo 2000a; Unger 2002, 95, obr. 66; Tejral 2008, 86). V mohutném příkopu římského tábora IV, který dosahoval hloubky čtyř metrů a šířky přes sedm metrů byla v krátkém úseku prozkoumána kumulace tří desítek lidských koster nebo jejich částí. Převažovaly pohřby mladých žen, identifikováno bylo i několik starších mužů a dětí. Některé skelety nesly stopy smrtelných zranění (sečné, bodné a řezné rány na lebkách apod.). Kromě lidských jedinců, v době smrti v oděvech a s ozdobami, byla do příkopu naházena i těla volů a koní (obr. 4). Hromadný pohřeb je možno považovat za důsledek nějakého masakru, který se stal v místech působení římské armády, pravděpodobně těsně po markomanských válkách, což dokládají některé kovové (spona, esovitá záponka k náhrdelníku ad.) nebo nekovové artefakty (terra sigillata, korálky). Vyloučit ovšem nelze ani vnitrogermánský boj, po němž jedna z vítězných stran naházela oběti do příkopu zrušeného římského tábora.

Bouřlivá doba markomanských válek zejména 70. léta 2. století, kdy římské jednotky působily hluboko ve svěbském barbariku (Dolní Rakousko, Morava a Slovensko), je dokumentována nejen archeologickými prameny, ale také např. výjevy na sloupu Marka Aurelia. Některé scény, znázorňující vypalování germánských vesnic, zabíjení mužů a odvádění dětí a žen (obr. 5–6), mohou mít odraz i v mušovských nálezích. Pravda je, že nejen markomanské války, ale i doba po nich za vlády Kommoda, byla obdobím římsko-germánské konfrontace.

Souhrnně lze říci, že lidské pohřby na germánských sídlištích jsou velmi vítaným zdrojem informací, a to nejen o vzhledu svěbské populace, o níž si jinak kromě několika kostrových hrobů nedokážeme na základě žárových pohřbů učinit podrobnější představu. Prostřednictvím pohřbů na sídlištích lze daleko více nahlédnout do rituálních praktik a historických souvislostí spojených se zlomovými periodami.

Pohřby dětí nebo mladých jedinců, event. jejich částí (Mlékojedy, Stradonice) známe už od počátku doby římské, tedy od doby migrace nejstarších Svěbů. Dalším bouřlivým obdobím byly markomanské války, ale také vývoj následují po nich. Kromě mušovského hromadného pohřbu lze i v některých objektech svěbských sídlišť z konce starší doby římské najít lidské pohřby, hlavně mladých jedinců (např. Dobroměřice, Vážany nad Litavou). V neposlední řadě i počínající doba stěhování národů, která vedla ke změně rituálních praktik, zanechala nám řadu pohřbů dětí v sídlištních (zásobnicových) jámách (Ústí nad Labem-Trmice, Brno-Obřany, Šúrovo).

Časté pohřby dětí na germánských sídlištích nejsou specifikem jen u barbarů. Obdobné pohřby známe i z prostředí římských provincií (Unger 2002, 83; Beilke – Voigt 2007, 163–165). Někdy se mohlo jednat o stavební oběť, v jiném případě lze znímit

■ **OBR. 6** Sloup Marka Aurelia (Řím). Scéna znázorňující zabíjení Germánů (Svébů).

■ **OBR. 5** Sloup Marka Aurelia (Řím). Scéna znázorňující vypalování germánských osad.

citát z Pliniova díla (*Naturalis historia* VII 15, 72): „(*Hominem prius quam genito dente cremari mos gentium non est*) – *sed mox plura de hoc, cum membratim historia decurret.*“ Děti, kterým ještě nenarostly první zuby, nemohly být spalovány a poté pochovávány na standardních pohřebištích. Zbýval tedy pro ně prostor buď v blízkosti živých, tj. v osadách nebo na nějakých odlišných (kultovních) místech jakými mohly být bažiny či jiné přírodní útvary, jaké známe v severním Německu nebo ve Skandinávii, kde končili svůj život většinou různí provincii. Takové typy nalezišť s lidskými oběťmi u polabských Germánů neznáme. Místa, kde se provozoval kult s lidskými oběťmi mimo hrobové a sídlištní areály, mohly být i jiné lokality, např. kultiště z pozdní doby římské v Libenicích na Kolínsku (Waldhauser 1995) s pohřbem barbarského (svébského?) dítěte a dalšími neúplnými dětskými a zvířecími skelety. Základním nedostatkem všech dalších interpretací je však naše malá nebo dokonce nulová znalost o tom, jak tyto děti umíraly, zdali v důsledku nemoci či zranění nebo byly násilně usmrcovány (např. dívky, potraty, zdravotně postižení apod.). Na takové otázky je mnohdy obtížné najít jednoznačnou odpověď.

Literatura

- Bálek, M. – Šedo, O. 1998: Příspěvek k poznání krátkodobých táborů římské armády na Moravě. *Památky archeologické* 59, 159–184.
- Bárta, J. – Pieta, K. 1988: Netopijska jaskyňa v Sásovskom Krase vo svetle nových sídliskových poznatkov. *Slovenský Kras* 26, 33–46.
- Beilke – Voigt, I. 2007: Das „Opfer“ im archäologischen Befund. Studien zu den sog. Bauopfern, kultischen Niederlegungen und Bestattungen in ur- und frühgeschichtlichen Siedlungen Norddeutschlands und Dänemarks. Rahden/Westf.
- Beljak, J. 2008: Východná enkláva Kvádov. Osada v Štúrove v kontexte germánskeho osídlenia na Pohroní a Poiplí. Doktorská práce (rkp.), Archeologický ústav SAV Nitra.
- Bemmann, J. – Voß, H. – U. 2007: Anmerkungen zur Körpergrabsitte in den Regionen zwischen Rhein und Oder vom 1. bis zur Mitte des 5. Jahrhunderts n. Chr. In: A. Faber – P. Fasold – M. Struck – M. Witteyer (edd.), *Körpergräber des 1. – 3. Jahrhunderts in der Römischen Welt. Schriften des Archäologischen Museums Frankfurt* 21. Frankfurt am Main, 153–183.
- Bilecká, A. 2010: Germánska osada z doby římskej v Lipovej – Ondrochove. Bakalářská práce (rkp.), Masarykova univerzita, Brno.
- Bricháček, P. 1981: A rich grave of the Roman period at the site of Beroun – Závodí. In: *Archaeological News in the Czech Socialist Republic*. Prague – Brno, 127–128.
- Bricháček, P. – Košnar, L. 1998: Sídlíště doby římské v Berouně – Závodí. *Præhistorica* 23, 61–93.
- Cvrková, M. 1978: Tuchomyšl, okr. Ústí nad Labem, Výzkumy v Čechách 1975, 94, č. 264b.
- Droberjar, E. 1997: Studien zu den germanischen Siedlungen der älteren römischen Kaiserzeit in Mähren. *Fontes Archaeologici Pragenses* 21. Praha.
- Droberjar, E. 2005: Praha germánská. Doba římská a doba stěhování národů (konec 1. století před Kristem až 6. století po Kristu). In: M. Lutoský – L. Smejtek (edd.), *Pravěká Praha*. Praha, 777–841.
- Droberjar, E. 2006: Hornolabští Svěbové – Markomani. K problematice dalšího vývoje großromstedtské kultury ve stupni Eggert B1 („Zeitgruppe 3“) v Čechách (dobřichovská skupina). *Archeologie ve středních Čechách* 10, 599–712.

- Droberjar, E. 2007: Neue Erkenntnisse zu den Fürstengräbern der Gruppe Haßleben – Leuna – Gommern in Böhmen, *Přehled výzkumů* 48, 93–103.
- Droberjar, E., v tisku: Počátky kostrového pohřbívání u Svěbů. In: *Archeologie barbarů* 2010.
- Droberjar, E. – Vojtěchovská, I. 2000: Kostrový hrob mladé ženy ze starší doby římské z Velkých Přílep (okr. Praha – západ). *Archeologie ve středních Čechách* 4, 211–225.
- Holodňák, P. 2006: Labyrintem žateckého pravěku. Ústí nad Labem.
- Jahn, M. 1942: Fund aus Brünn – Obersess, *Zeitschrift des Mährischen Landesmuseums N.F.* 2, 99–107.
- Jankuhn, H. 1967: Archaeologische Beobachtungen zu Tier – und Menschenopfern bei den Germanen in der römischen Kaiserzeit. *Nachrichten der Akademie der Wissenschaften in Göttingen, Philologisch – Historische Klasse* 1967, Nr. 6, 117–147.
- Justová, J. 1968: Nálezové zprávy Archeologického ústavu ČSAV 1955–1964. Praha.
- Kastner, J. F. – Mitscha – Märheim, H. 1932: Germanische Siedlungsreste in Aspern, *Wiener Prähistorische Zeitschrift* 19, 194–214.
- Kolník, T. 1962: Nové sídliskové nálezy z doby římské na Slovensku, *Archeologické rozhledy* 14, 344–397.
- Kolník, T. – Varsík, V. – Vladár, J. 2007: Branč. Germánska osada z 2. až 4. storočia. Nitra.
- Koutecký, D. 2006: Mladé až pozdně halštatské sídliště a chata z doby římské v Dobroměřicích u Loun, Ústecký kraj. In: *Archeologické výzkumy v severozápadních Čechách v letech 1998–2002*. Most, 27–52.
- Krekovič, E. 1996: Kostrové hroby z římské doby na Slovensku z aspektu teoretických otázok pohrebného ritu. *Mosaica. Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského* 23, 33–44.
- Lichardus, J. 1984: Körpergräber der frühen Kaiserzeit im Gebiet der südlichen Elbgermanen. *Saarbrücker Beiträge zur Altertumskunde* 43. Bonn.
- Matyková – Šneidrová, K. 1962: Osada pod Hradištěm u Stradonic. *Památky archeologické* 53, 137–154.
- Matyková – Šneidrová, K. 1967: Weiterentwicklung und Ausklang der älteren römischen Kaiserzeit in Böhmen. Praha.
- Peška, J. – Tejral, J. (edd.) 2002: Das germanische Königsgrab von Mušov in Mähren, Teil 1–3. *Römisch – Germanisches Zentralmuseum, Monographien* 55/1–3. Mainz.
- Peške, L. 1994: Osteologické nálezy z Mlékojed, okr. Mělník, ze starší doby římské. *Archeologické rozhledy* 46, 306–318.
- Reszcyńska, A. 2008a: Pohřeb z doby stěhování národů na sídlišti Trmice – Ústí nad Labem v kontextu obdobných nálezů. In: E. Droberjar – B. Komoróczy – D. Vachútová (edd.), *Barbarská sídliště. Chronologické, ekonomické a historické aspekty jejich vývoje ve světle nových archeologických výzkumů* (Archeologie barbarů 2007). Brno, 233–241.
- Reszcyńska, A. 2008b: New materials from the Migration Period at the settlement Trmice – Ústí nad Labem in northwestern Bohemia. In: B. Niezabitowska – Wiśniewska – M. Juściński – P. Łuczkiewicz – S. Sadowski (edd.), *The turbulent epoch. New materials from the Late Roman Period and the Migration Period. Monumenta Studia Gothica V*. Lublin, 285–290.
- Reszcyńska, A. 2009: Netypický pohřeb z Brozan nad Ohří (okr. Litoměřice) a jeho možná výpověď o ruční textilní výrobě v době římské. In: M. Karwowski – E. Droberjar (edd.), *Archeologia Barbarzyńców 2008: powiązania i kontakty w świecie barbarzyńskim. Collectio Archaeologica Resoviensis* 13, Rzeszów, 579–593.
- Rulík, J. 1996: Problematika pohřbů na sídlištích v českomoravském pravěku, *Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV* 32, 115–124.
- Rumianová, A. – Šedo, O. 1993: Sídlištní objekt z doby římské s lidskou pohozenou kostrou a nálezy kultury s lineární keramikou v Herolticích (obec Hoštice – Heroltice, okr. Vyškov), *Přehled výzkumů* 1990 (1993), 131–132.
- Šedo, O. 1997: Pohřeb v sídlištním objektu 21/92 z doby římské ve Vážanech nad Litavou (okr. Vyškov), *Pravěk* NŘ 7, 359–371.
- Šedo, O. 2000a: Krátkodobé tábory římské armády v barbariku na sever od středního Dunaje. *Doktorská práce* (rkp.), Masarykova univerzita, Brno.
- Šedo, O. 2000b: Doba římská a doba stěhování národů. In: *Výzkumy 1993–1998. Ústav archeologické památkové péče*. Brno, 51–58.
- Tejral, J. 1982: Morava na sklonku antiky. Praha.
- Tejral, J. 2008: Ke zvláštnostem sídlištního vývoje v době římské na území severně od středního Dunaje. In: E. Droberjar – B. Komoróczy – D. Vachútová (edd.), *Barbarská sídliště. Chronologické, ekonomické a historické aspekty jejich vývoje ve světle nových archeologických výzkumů* (Archeologie barbarů 2007). Brno, 67–98.
- Unger, J. 2002: Pohřební ritus a zacházení s těly zemřelých v českých zemích (s analogiemi i jinde v Evropě) v 1. – 16. století. Brno.
- Vadady, A. 2003: Settlements. In: IX. The barbaricum in the roman period. In: *Hungarian Archaeology at the turn of the Millennium*. Budapest 2003, 275–278.
- Výzkumy 1993–1998. *Ústav archeologické památkové péče Brno*. Brno 2000.
- Waldhauser, J. 1995: Der Irrtum von Libenice. *Archäologie in Deutschland* 6, 12–15.

Zusammenfassung:

Die Siedlungsbestattungen der Germanen (Markomannen und Quaden) aus der römischen Kaiserzeit und Völkerwanderungszeit

Körperbestattungen der Markomannen und Quaden auf den Siedlungen in der Römerzeit sind interessant und rar, denn Hauptbestattungsritus war die Brandbestattung. Vereinzelt treten vor allem reiche Körperbestattungen auf Brandgräberfeldern auf, z.B. Mikulov, Abrahám, Sládkovičovo oder außerhalb der Gräberfelder. Körperbestattungen der Sueben kennen wir auch von atypischen Bestattungsorten, wie z.B. Höhlen (Sásová – Kaplnka, Sásová – Netopierska), auf dem Kultplatz in Libenice oder das Massengrab im römischen Graben auf dem Fundort Mušov – Neurissen, das kurz nach den Markomannenkriegen zu datieren ist. Körperbestattungen von den Siedlungen stammen vor allem aus stürmischen und hektischen Zeiten: Vom Anfang der römischen Kaiserzeit (Stufe Eggers A: Mlékojedy, Stradonice), dann aus der Zeit der Markomannenkriege – vor allem in Südmähren und der Südslowakei (B2b – C1a: Drnovice, Heroltice, Vážany nad Litavou, Lipová – Ondrochov) und vom Anfang der Völkerwanderungszeit (Ústí nad Labem – Trmice, Brno – Obřany). Es überwiegen dabei Kinderbestattungen in Siedlungsgruben, eine Ausnahme bildet die Bestattung von zwei Individuen in der Grube einer Hütte vom Ende der älteren Römerzeit (Dobroměřice). Verstorbene Kinder, die noch keine Zähne hatten, konnten nicht verbrannt und somit auch nicht auf Gräberfeldern beigesetzt werden (Plinius, *Naturalis historiae* VII 15, 72). Deshalb wurden sie in Siedlungsgruben untergebracht. Sie starben entweder an Krankheiten oder Verletzungen oder eines gewaltsamen Todes (z.B. Mädchen, Abtreibungen, körperlich Behinderte usw.). Auf zusammenhängende Fragen lassen sich oft nur schwer eindeutige Antworten finden.

■ **Doc. PhDr. Eduard Droberjar, Dr. , prof. UMCS 6**
Univerzita Hradec Králové
droberjar@seznam.cz